

GÖTEBORGS UNIVERSITET

KANDIDATUPPSATS I EUROPAKUNSKAP

Åtstramningspolitikens dilemma

En jämförande studie om de interna devalveringarna i
Baltikum under eurokrisen

Författare: Erik Andersson
Handledare: Erik Bengtsson
Höstterminen 2014

Abstract

This bachelor thesis examines the internal devaluations in the Baltic States during the euro crisis. The study emphasizes the differences between economists within various opinions about internal devaluations as a tool to prevent economic crisis. Due to the cooperation within EMU, the possibility to devalue the currency has disappeared. To increase the degree of competitiveness in the crisis countries a disciplined austerity policy has become the solution. Developed theories about which factors it is that makes an internal devaluation more or less successful, is limited in earlier investigations.

The aim of this study is to show which of the Baltic States that was most successful with their austerity policy and to identify the explanatory variable that has led to the different outcome in the three countries. This bachelor thesis show that massive wage cuts will not necessarily result in a successful internal devaluation. The conclusion is that politicians should focus more on external factors such as export conditions for the crisis countries, before they consider austerity measures.

Keywords: internal devaluation, austerity policy, the Baltic States, Keynesianism, ULC, export, wage cuts

Nyckelord: interna devalveringar, åtstramningspolitik, Baltikum, keynesianism, ULC, export, lönesänkningar

Uppsatsen titel: Åtstramningspolitikens dilemma

Författare: Erik Andersson

Handledare: Erik Bengtsson

Termin: Ht-2014

Sidantal: 35

Antal ord: 10955

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Introduktion	1
2	Teori och tidigare forskning	2
2.1	Interna devalveringar: ett kontroversiellt policyinstrument	2
2.2	Forskningsfrågor	5
2.3	Baltikums utveckling före krisen och krisens förlopp	5
2.4	Export och import	7
3	Metod och material	9
3.1	Metod	9
3.2	Analysschema för frågeställning 1	9
3.3	Operationalisering av analyschemat	10
3.4	Metod för frågeställning 2	11
3.5	Material	11
4	Resultat	14
4.1	Varför intern devalvering	14
4.2	Utfall	14
4.2.1	Arbetslöshet	14
4.2.2	Sysselsättning	16
4.2.3	BNP per capita	18
4.3	Förklaringsvariabler	19
4.3.1	Export och import	19
4.3.2	ULC och lönesänkningar	22
4.3.3	Budgetkonsolidering och arbetstidsnedskärningar	24
5	Slutsatser	25
5.1	Svar på frågeställning 1	25
5.2	Svar på frågeställning 2	26
6.3	Konsekvenser för vidare forskning	29
	Källförteckning	31
	Appendix	35

Figur och tabellförteckning

Figurförteckning

Figur 1: Arbetslöshetens utveckling Estland	15
Figur 2: Arbetslöshetens utveckling Lettland	15
Figur 3: Arbetslöshetens utveckling Litauen	15
Figur 4: Sysselsättningsgradens utveckling Estland	17
Figur 5: Sysselsättningsgradens utveckling Lettland	17
Figur 6: Sysselsättningsgradens utveckling Litauen	17
Figur 7: Real BNP per capita	18
Figur 8: Export som andel av BNP	21
Figur 9: Enhetsarbetskraftskostnaden (ULC)	23
Figur 10: Genomsnittlig nominell månadslöns Utveckling per kvartal Estland	23
Figur 11: Genomsnittlig nominell månadslöns Utveckling per kvartal Lettland	23
Figur 12: Emigration	35

Tabellförteckning

Tabell 1: Export från de tre länderna	21
---	----

1 Inledning

1.1 Introduktion

Att sänka värdet på landets egen valuta för att öka konkurrenskraften för de inhemska företagen har varit ett vanligt förekommande fenomen under historiens gång, inte minst under 1970 och 1980-talet. Men i och med införandet av EMU har möjligheten till dessa växelkursdevalveringar inom eurozonen helt försvunnit (Krugman, 2012: s.444). När den ekonomiska krisen drabbade Europa blev diskussionen om ekonomiska verktyg för att motverka lågkonjunkturer en het debatt, dock har det under en längre tid funnits en vetenskap från ekonomers sida om att något ekonomiskt verktyg måste fylla växelkursdevalveringens plats. Den tyske ekonomen Rüdiger Dornbusch, beskrev denna problematik i Foreign Affairs 1996, på följande vis:

“If exchange rates are abandoned as an economic tool, something else must take their place. Maastricht's promoters have carefully avoided spelling out just what that might be. Competitive labor markets is the answer, but that is a dirty word in social welfare Europe.” (Dornbusch, 1996)

Som ekonomiskt verktyg för att få bukt med eurokrisen har interna devalveringar kommit att bli ersättaren till växelkursdevalveringar. En åtstramningspolitik där lönesänkningar samt arbetstidsnedskärningar tillsammans med minskade offentliga utgifter ska öka konkurrenskraften i krisländerna. Det är även detta som Dornbusch syftar på när han skriver ”competitive labor market” i Foreign Affairs. Interna devalveringar har tillämpats i såväl de sydeuropeiska krisländerna, som i de baltiska länderna och har skapat en stor debatt mellan ekonomer. De keynesianska ekonomerna motsätter sig de interna devalveringarna och menar på att de hämnar tillväxt medan de liberala ekonomerna menar på att åtstramningarna är ett måste för att krisländerna ska kunna komma ur den ekonomiska krisen. Denna uppsats kommer behandla de interna devalveringarna i Baltikum, hur utfallet kom att bli och varför utfallet blev som det blev. Visserligen var inte de baltiska länderna med i EMU när krisen slog till 2008, men deras valutor var bundna till ERM och en devalvering av den nationella valutans skulle resulterat i att deras möjlighet till ett inträde i EMU inom en snar framtid skulle försvinna (Levasseur, 2011: s.3, Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.63). Att de baltiska länderna behöll sin växelkurs fäst till ERM genom hela krisen medför att deras tillvägagångssätt i den

interna devalveringsprocessen blir intressant för samtliga länder i hela EMU.¹ Om interna devalveringar är den enda lösningen inom en valutaunion för att motverka en ekonomisk kris, kan detta komma att tvinga flertalet europeiska arbetsmarknader att bli ännu mer konkurrenskraftiga samt flexibla, något som Dornbusch antydde så tidigt som 1996.

2 Teori och tidigare forskning

2.1 Interna devalveringar: ett kontroversiellt policyinstrument

En intern devalvering är ett tillvägagångssätt för att motverka en ekonomisk lågkonjunktur utan att ändra landets växelkurs. Det övergripande syftet med att genomföra en intern devalvering är att sänka de nominella lönerna i landet för att öka konkurrenskraften. Grundtanken med en intern devalvering är alltså att minska lönekostnaderna, men samtidigt behålla samma produktivitet per anställd. Varorna som produceras kommer därmed bli billigare att producera och på så sätt kunna exporteras till ett lägre pris. Med billigare varor för export ökar efterfrågan på de inhemska företagens produkter, som i sin tur stärker deras konkurrenskraft mot utländska företag vilket är målet vid en intern devalvering. Lyckas man stärka sin konkurrenskraft på exportmarknaden kommer detta få en positiv effekt på sysselsättningen. Men lönesänkningar slår givetvis hårt på arbetskraften och även associerade fiskala åtgärder tenderar att vara djupt impopulära hos befolkningen, vilket inte minst blivit tydligt i Grekland där strejker och demonstrationer varit vanligt förekommande under krisen (Armingeon & Baccaro, 2012, Inta, 2012: s.616). Ett annat problem är att interna devalveringar som instrument för att motverka ekonomiska kriser är i behov av en hög grad av flexibilitet – förmåga att sänka löner – på arbetsmarknaden för att kunna genomföras på ett lyckat sätt (Kattel & Raudla, 2013: s.445). Ytterligare kritik är att den internationella konkurrenskraften inte endast kan mätas i termer av arbetskostnader och att det därför inte alls är säkert att lönesänkningar kommer sätta fart på ekonomin (Krugman 1994).

Att tillämpa interna devalveringar under ekonomiska lågkonjunkturer är kontroversiellt och det finns en skarp debatt mellan de som ställer sig positiva till åtstramningspolitiken och de som ställer sig emot. Den starkaste motsättningen kan vi finna hos keynesianska ekonomer.

¹ ERM står för European Exchange Rate Mechanism och är ett system för de medlemsstater i EU som inte har euron som valuta men som ändå valt att binda den nationella valutan till euron

Nobelpristagaren Paul Krugman är en av kritikerna till den rådande åtstramningspolitiken. Han går till hård kritik mot valutasamarbetet i EU och menar på att återställa det egna landets konkurrenskraft inom EMU, genom interna devalveringar visat sig vara väldigt svårt om inte omöjligt (Krugman, 2012: s.444). Ekonomerna Holland och Portes (2012: s.10) hävdar att skattemultiplikatoreffekten ökar under lågkonjunkturer, vilket resulterat i kontraproduktiva effekter för tillväxten i de länder som tillämpat åtstramningspolitik för att komma tillrätta med ekonomin. Skattemultiplikatoreffekten är starkt förknippat med keynesiansk kontracyklisk finanspolitik. Kortfattat beskrivet kan man säga att skattemultiplikatoreffekten visar på att ökade skatter minskar befolkningens benägenhet till att konsumera vilket motverkar tillväxt. När lönerna och priserna sjunker i landet som åtstramar ekonomin stiger realräntan vilket kan få olyckliga konsekvenser för företagens investeringsvilja i landet, det är ytterligare ett argument för att interna devalveringar är kontraproduktiva (De Vylder, 2013: s.73). Björn Elmbrant (2012: s.97) lyfter även fram de långsiktiga konsekvenserna på tillväxt då en allt för åtstramande politik hämnar utbildningen i landet vilket är grundförutsättningen för framtida tillväxt. De keynesianska ekonomerna så som Weisbrot, Ray, Purfeld, Rosenberg och de som nämnts ovan är överens om att åtstramningspolitik inte är den rätta vägen ur krisen. I stället behöver krisländerna satsa på stimulanspaket, statliga investeringar tillsammans med skattelättnader (Kattel & Raudla, 2011: s.166). Dessa ekonomer är också de som är som mest kritiska till om de baltiska länderna verkligen lyckats med sin interna devalvering.

Åtstramningspolitiken har dock ett stöd hos flertalet ekonomer som gärna lyfter fram de baltiska länderna som föregångsexempel. Dessa ekonomer är främst högerekonomer eller ekonomer som motsätter sig den keynesianska förklaringsmodellen så som Shiller, Rogoff, Reinhart, Alesina, Ardagna och Galasso. De anser snarare att åtstramningspolitiken varit relativt lyckad och argumenterar för att det är det enda ekonomiska verktyget som fungerar inom en valutaunion. Alesina, Ardagna och Galasso (2010) argumenterar i sin text för att man bör öka flexibiliteten på arbetsmarknaden inom EMU för att underlätta för framtida interna devalveringar. Medaiskyte och Klyviene (2012: s.68) ställer sig också positiva till de interna devalveringarna, de lyfter bland annat i sin text att de baltiska ländernas utveckling går emot den keynesianska teorin om att interna devalveringar ska vara kontraproduktiva. Nobelpristagaren Robert J. Shiller (2012) kritiserar de som förespråkar en allt för stark stimulering av ekonomin då denna stimulans tenderar att "läcka" till andra länder i dess omgivning. Denna "läcka" kommer ifrån att stimuleringspolitik inte endast leder till ökad

konsumtion av inhemskt producerade varor och tjänster utan även till en ökad import från utlandet, stimuleringspaket är på så sätt relativt ineffektivt i en öppen ekonomi enligt Shiller. Denna skiljelinje mellan ekonomer är som tidigare tagits upp även tydlig i synen på hur man anser att de baltiska länderna lyckats med sin interna devalvering. Paul Krugman menar att Lettlands interna devalvering knappast kan ses som lyckad, medan Lettlands premiärminister Valdis Dombrovkis är betydligt mer positiv till landets åtstramningspolitik (Blanchard, Griffiths & Gruss, 2013: s.326).

Om interna devalveringar är det enda tillämpbara verktyget under ekonomiska kriser i EMU i framtiden, bör man ha en god kunskap om vilka faktorer som är essentiella för att man ska lyckas med sin åtstramningspolitik. Som tidigare uppvisats är interna devalveringar ett kontroversiellt policyinstrument och ekonomerna är oeniga om huruvida de är önskvärda eller ej. Som jag har visat i sektion 1 valde alla tre baltiska länder under eurokrisen att genomföra en intern devalvering för att komma ur krisen. Tidigare forskning har mycket att säga i det abstrakta om huruvida interna devalveringar är bra eller ej, men det har inte gjorts många empiriska studier av faktiska interna devalveringar. Men metoden är gammal och har använts bland annat under guldmyntfoten på 1920- och 1930-talet, Argentinakrisen under inledningen av 2000-talet samt i Tysklands under samma period. Den interna devalvering som idag framför allt refereras till av de ekonomer som är positiva till åtstramningspolitiken är Tysklands interna devalvering i början av 2000-talet, en intern devalvering som av många betraktas som lyckad. Men vi saknar utvecklade teorier om vilka faktorer som kan göra att interna devalveringar blir mer eller mindre lyckade och det är i denna lucka i forskningen som denna uppsats träder in.

Att alla tre baltiska länder, som liknar varandra och därmed lämpliga för en jämförande studie, valde denna väg under finanskrisen möjliggör en sådan jämförelse. Detta leder till att det tidigare studerade fallet Tyskland på 2000-talet tillägger tre fall. Kan vi fastställa att något av de baltiska länderna lyckades bättre än något annat land kan vi även finna de väsentliga bakgrundsfaktorerna till varför man lyckades bättre, vilket kan vara av yttersta vikt vid framtida interna devalveringar. Vi vet, som också Dornbusch påpekade redan 1996, att detta är en nödvändig policy i EMU och den kommer vara av vikt i framtiden, vi ser också att länder som Grekland rekommenderas denna policy. Syftet med denna studie blir därför att

klarlägga om något av de baltiska länderna lyckades bättre med sin interna devalvering än något annat land samt genom en noga genomförd litteraturstudie lokalisera bakgrundsfaktorerna till varför de kan ha lyckats bättre. Denna studie kommer därför att vara av relevans för framtida ekonomisk politik i eurozonen.

2.2 Forskningsfrågor

Som vi har sett i forskningsöversikten så är interna devalveringar ett kontroversiellt policyinstrument, som i framtiden kanske är helt nödvändigt i EMU. Vi vet dock väldigt lite om vilka faktorer som är avgörande för om de lyckas eller ej. Frågeställningarna för denna uppsats blir utifrån detta:

- *Kan man utifrån mitt analyschema dra slutsatsen att något av de baltiska länderna lyckades bättre än någon annan med sin interna devalvering?*

Den första frågeställningen är deskriptiv och nödvändig i denna uppsats för att jag senare ska kunna diskutera analytiskt vilka faktorer som främjar lyckade interna devalveringar, vilket blir min andra frågeställning:

- *Vilka faktorer var viktiga i de baltiska länderna för utfallet av den interna devalveringen?*

2.3 Baltikums utveckling före krisen och krisens förlopp

För att kunna besvara mina frågeställningar så måste vi veta hur ekonomin utvecklats i Baltikum före krisen och hur förutsättningarna såg ut för den ekonomiska politiken under den studerade perioden. Efter Sovjetunionens fall blev de baltiska länderna oberoende och deras ekonomier kom snabbt att liberaliseras, man avskaffade tullar och genomförde stora privatiseringar (Otter & Siemon, 2013: s.67). Skatterna sänktes drastiskt i de tre länderna under hela 90-talet, sänkningarna kom att öka ytterligare efter 2003 ända fram till krisen. I samband med krisens utbrott låg till exempel bolagsskatten på närmare 0% i Estland (Purju, 2004: s.168, Ganghof & Genschel, 2008: s.64). Redan i mitten av 90-talet kunde man börja tyda en stark tillväxt i Baltikum, från 1995 fram till 2007 var den genomsnittliga tillväxten i BNP 7,1% i Estland, och 6,2% i Lettland (Grigor & Agibalov, 2011: s.21). Uppsvinget i de

baltiska ländernas ekonomier berodde inte bara på deras privatiseringsmodeller utan grundade sig mycket i utländska investeringar samt en snabbt växande exportsektor (Grigor & Agibalov, 2011: s.22,26). De tre länderna anslöt till EU 2004 och knöt sin valuta till euron i juni samma år med förhoppningar om att så snabbt som möjligt kunna gå med i EMU (Hübner, 2011: s.81). Medlemskapet i EU kom att höja den redan höga inflationen i länderna och överhettningen i ekonomin blev allt värre (Hansen & Vanags, 2006: s.2-3). Att binda sina nationella valutor till euron gav vissa fördelar, förtroendet för deras ekonomiska stabilitet stärktes vilket kom att resultera i att de blev ännu mer attraktiva för internationella investerare (Hübner, 2011: s.81). Från 2000 till 2007 upplevde länderna en ännu starkare tillväxt med en genomsnittlig real BNP-ökning på 7,5% till 8,6% årligen (Hübner, 2011: s.82). De sista tre åren innan krisen hade de tre länderna en kraftigt stigande arbetskraftskostnad som till största del berodde på en väldigt stark löneutveckling. Den största utvecklingen av arbetskraftskostnaden skedde i Lettland (se figur 9) vilket går att koppla till den löneutveckling som fanns i landet åren innan krisen som går att uttyda i figur 11.

Enligt Purfeld och Rosenberg (2010: s.7) var Lettland det land där en ekonomisk överhettning blev tydlig tidigast. De menar även att den lettiska regeringen var den som med politiska åtgärder reagerade långsammast på överhettningsproblemen. I Litauen var överhettningssfenomenet minst tydligt. Medaiskyte och Klyviene (2012: s.64) instämmer med Purfeld och Rosenberg att Litauen var det land där överhettningen var som minst tydlig i de tre länderna, i sin text nämner de dock inget om att Lettlands överhettning skulle vara tydligare att upptäcka än överhettningen i Estland. I Lettland och Estland kunde man under första halvåret av 2008 se tydliga tendenser på att aktie- och bostadsbubblorna som byggts upp under en längre tid höll på att spricka (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.7). Under samma period var inflationen fortfarande hög i dessa länder. Bostadsbubblan var som störst i Lettland där priserna på bostäder steg mellan 60-70% per år två år i rad (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.63). Den amerikanska investmentbanken Lehman Brothers konkurs i september 2008 kom att förvärra läget för de baltiska staterna. Den baltiska bank som kom att drabbas hårdast var Parex Banka som utgjorde 20% av den baltiska bankmarknaden (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.7). I oktober samma år kom den lettiska regeringen att ta över 51% av banken. Problemen med Parex Banka kom främst att drabba Lettland och i november 2008 blev landet tvungna att söka efter stöd hos IMF, EU och hos de nordiska länderna (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.8, Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.68). Detta stöd kom att beviljas av IMF innan jul

samma år och av EU en månad senare. Stödet kom i form av 7,5 miljarder euro under åren 2009-2011, kaptitalet uppgår till cirka 10% av Lettlands BNP vilket kom att underlätta landets budgetunderskott (Linder, 2011: s.6). I Litauen valde man att lita på sin egna kompetens att bedriva åtstramningspolitik utan stöd från vare sig IMF, EU eller de nordiska länderna.

I slutet av 2008 stod Lettland för en gigantisk konkurrenskraftsutmaning (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.10). Denna utmaning berodde bland annat på att landets KPI hade blåst upp kraftigt under hela högkonjunkturen.² Även den privata skuldsättningen ökade kraftigt i de tre länderna men mest i Lettland och Estland (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.10). Banksituationen såg dessutom mycket mörkare ut i Lettland och Litauen jämfört med i Estland. Under 2009 stod den lettiska utländska bruttoskulden för 155% av BNP (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.62). Den inhemska efterfrågan minskade som mest i Lettland under de två krisåren där den minskade med 36%. I Estland minskade efterfrågan med 33% och i Litauen med 31% (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.64). Att den inhemska efterfrågan minskar under en intern devalvering är en naturlig del av åtstramningsprocessen (Armingeon & Baccaro, 2012: s.255). Sänkningen i real BNP var som värst i Lettland, sänkningen var så dramatisk att den bedöms vara den största minskningen i real BNP ett land upplevt under en tvåårsperiod det senaste seklet (Weisbrot & Ray, 2011: s.5).

2.4 Export och import

Om man lyckas med sin interna devalvering, sänker sin ULC och återupprättar sin konkurrenskraft gentemot omvärlden skulle man kunna exportera sig ur krisen. Detta förutsätter dock att man redan innan lågkonjunkturen har en utvecklad exportsektor. Vilka länder man exporterar till spelar en stor roll för hur utfallet blir på den interna devalveringen, vilket De Vylder (2012: s.71) lyfter fram i sin bok i samband med att han talar om den lyckade tyska interna devalveringen i början av 2000-talet. Becker och Jäger (2010: s.11) lyfter i sin text upp att de östeuropeiska länderna karaktäriseras av att de är väldigt exportorienterade. Någon närmare diskussion om de baltiska ländernas exportmönster är svårt att finna i den tidigare forskningen. Allt som oftast klumpas de tre länderna ihop när deras exportsektorer ska beskrivas, men sanningen är att de tre baltiska ländernas exportmönster skiljer sig ganska mycket ifrån varandra, det samma gäller även exporten som andel av BNP.

² KPI står för konsumentprisindex och är ett index som mäter prisutvecklingen för den privata konsumtionen

Som tidigare tagits upp är exporten en central faktor för interna devalveringar, jag har därför själv tagit fram relevant information som kan ligga till grund för min analys. Estland hade 2007 framför allt tre länder som utgjorde en stor del av landets export, Finland (17,7%), Sverige (13,3%) och Ryssland (8,8%). De tre länder som stod för den största delen av Lettlands export 2007 var Litauen (15,8%), Estland (14,4%) och Ryssland (9,6%). För samma år var de tre länder som stod för den största andelen av Litauens export Lettland (12,9%), Tyskland (10,5%) och Polen (6,3%) (se tabell 1). Under samma år stod exporten för total andel av BNP för 67,1% i Estland, 53,8% i Litauen och 42,3% i Lettland (se figur 8) Trots att Lettlands export som andel av totala BNP var minst av de tre länderna så ses exporten i landet som en av de viktigaste faktorerna till långsiktig tillväxt (Benkovskis, 2012: s.17). Ser man till vilka exportsektorer som är störst för de tre baltiska länderna år 2007 finns det vissa skillnader, i Estland stod maskiner för 55,4% av all export, den näst största export sektorn i landet var livsmedel som stod för 9,6% av all export (Statistics Estonia, 2014c). I Lettland var trä samt trävaror största exportsektorn och stod för 22,5%, näst största sektorn var oädla metaller som stod för 14,4%. I Lettland stod maskiner för endast 11% av exporten (Central Statistical Bureau of Latvia, 2014c). I Litauen var det mineralprodukter som stod för den största andelen av exporten, exporten av mineralprodukter låg 2007 på 13,7%. Den näst största exportsektorn var maskiner som stod för 12,9% (Statistics Lithuania, 2014b).

Sänker man de nominella lönerna för att öka konkurrenskraften kommer som sagt exporten från landet att gynnas samtidigt som importen till landet kommer att minska. Att importen av utländskt producerade varor minskar är önskvärt av det land som bedriver åtstramningspolitik, däremot så kommer detta missgynna de länder som exporterar till landet i fråga. Som vi uppvisat i tidigare stycke fanns det en utbredd handel mellan de baltiska staterna före krisen. Lettland exporterade som mest till Estland och Litauen innan krisen, två länder som per automatik kom att missgynna sina förutsättningar för import under krisen genom att bedriva en disciplinerad åtstramningspolitik, andelen av den totala exporten från Lettland som gick till dessa två länder uppgick till över 30% år 2007.

3 Metod och material

3.1 Metod

Jag kommer i min undersökning genomföra en jämförande fallstudie mellan de baltiska länderna där jag genom en kvalitativ metod granskar mitt statistiska material. Det finns flera anledningar till varför jag väljer denna metod i min undersökning, främst beror det på att undersökningen endast granskar tre länder vilket gör att till exempel en statistisk analys inte är tillämpbar (Esaiasson et al., 2012: s.101). Varför jag endast valt att granska de baltiska länderna beror delvis på att de baltiska länderna genomförde sina interna devalveringar under samma tidsperiod vilket underlättar en jämförande studie. Antalet erkända interna devalveringar är som tidigare tagits upp relativt få och att till exempel jämföra de baltiska interna devalveringarna med de interna devalveringar som gjordes under guldfmyntfoten blir oerhört komplext med tanke på den tidsperiod som skiljer dem åt. Interna devalveringar är dessutom svåra att mäta rent statistiskt vilket försvårar en renodlad statistisk analys. Däremot kommer metoden för att besvara min första frågeställning att bli kvantitativt orienterad i och med att den är helt inriktad på statistisk information.

3.2 Analysschema för frågeställning 1

Det finns inte någon allmängiltig definition på vad en lyckad intern devalvering egentligen innebär och jag har i min uppsats valt att utifrån mitt egna analysschema försöka avgöra vilka av de baltiska länderna som lyckades bättre samt sämre med sin interna devalvering. Den exakta skiljelinjen av vad som kan betraktas som en lyckad intern devalvering eller ej är inte avgörande för min uppsats. Det viktiga är istället att man kan jämföra olika länders interna devalveringar med varandra och utifrån en tydlig analysram dra slutsatser om vem som har lyckats bättre och vem som har lyckats desto sämre. Utifrån detta kan man sedermera undersöka förklaringsfaktorerna till varför ett land lyckats bättre än något annat vilket är av betydligt större dignitet. I mitt analysschema som ska kunna bedöma om någon av de baltiska länderna lyckats bättre än något av de andra länderna med sin interna devalvering, har jag valt att ta med tre variabler; sysselsättning, arbetslöshet och real BNP per capita. Arbetslöshetsgraden lyfts ofta fram i diskussioner gällande hur allvarlig situationen är i ett visst specifikt land eller hur bra ett land har klarat sig ur en ekonomisk kris. Krugman argumenterar till exempel för att Lettlands interna devalvering knappast kan betecknas som

lyckad då landets arbetslöshet fortfarande ligger på en väldigt hög nivå (Blanchard, Griffiths & Gruss, 2013: s.326). Arbetslöshetsgraden är en självklar variabel att ha med i mitt analyschema. Jag har valt att ta med sysselsättningen som ett komplement till arbetslösheten. Det relativa arbetslöshetstalet mäter endast arbetslösheten i förhållande till arbetskraften och tar ej hänsyn till de som står utanför arbetskraften (Fregert & Jonung, 2012: s.103). Sysselsättningsgraden ser istället till antalet sysselsatta i relation till befolkningen i arbetsför ålder, på så sätt kan arbetslösheten alltså minska samtidigt som sysselsättningen minskar och vice versa (Eklund, 2010: s.71). Att bara se till arbetslösheten ger alltså inte en fullständig bild av verkligheten och landets välmående. Valet av att se till BNP per capita i stället för bara BNP beror på att ländernas befolkningsstorlek skiljer sig ifrån varandra och vissa av länderna hade en stark migration under krisen vilket är viktigt att ta hänsyn till. BNP per capita som nationalräkenskapsmått ska inte ses som ett mått på "nationallyckan" eller hur välbefinnande landet är, BNP-måttet kan framför allt användas som en indikator på kortsiktiga variationer i ekonomisk aktivitet (Sandelin, 2005: s.87). I mitt analyschema har jag satt upp tre kriterier för att landets åtstramningspolitik ska kunna betecknas som lyckad. Det första kriteriet är att landet ska ha återgått till samma BNP per capita som vid tidpunkten för krisens startpunkt. Kravet för den nivå som sysselsättningen samt arbetslösheten måste ha nått för att kunna betecknas som lyckad kommer skilja sig från BNP per capita på ett sådant sätt så att de tar hänsyn till utvecklingen före krisen.

3.3 Operationalisering av analyschemat

De tre baltiska länderna upplevde en extrem överhettning av ekonomin åren innan krisen vilket resulterade i att arbetslösheten sjönk kraftigt och att sysselsättningen steg drastiskt. Att ha som kriterie att länderna först lyckats med sin interna devalvering när de återgått till samma nivå som precis innan krisen slog till, ärorealistiskt. Skulle man satt detta kriterie för Sverige under 1990-tals krisen, då Sverige 1989 precis innan krisen uppmätte en arbetslöshet på ynka 2,2%, skulle vi än idag inte varit tillbaka på samma nivå (Ekonomifakta, 2014). När arbetslösheten stiger såpass kraftigt som den gjorde i de baltiska länderna eller i Sverige i början av 1990-talet är risken stor för att den permanentas på en högre nivå än tidigare, denna så kallade hystereseffekt är Sveriges kris ett bra exempel på (Eklund, 2010: s.71). Jag har därför anpassat mitt analyschema så det tar hänsyn till den starka utveckling som de baltiska länderna hade åren före krisen, länderna ska ha återgått till ett uträknat medelvärde som är specificerat för vardera land. Denna operationalisering där jag använder mig utav ett

medelvärde kommer endast gälla sysselsättningen och arbetslösheten inte BNP per capita. Snittvärdet räknas ut genom att jag tar summan av samtliga kvartals värden från krisens startpunkt tillbaks till första kvartalet 2005 och dividerar denna summa med antalet kvartal. Jag kommer inte ha ett bestämt kvartal för när krisen inträffade i samtliga tre länder utan jag kommer istället se till vardera beroende variabel i respektive land för vilket kvartal som kan ses som startpunkten för krisen. Genom denna metod anser jag att jag tar hänsyn till överhettningen i länderna före krisen som allt för ofta förbises, samt att jag inte klumpar ihop de tre länderna, utan väljer att se till de olika ländernas egna specifika förhållanden.

3.4 Metod för frågeställning 2

För att kunna besvara min andra frågeställning kommer jag använda mig utav en mest-lik design, som passar väl in på de baltiska länderna då de är väldigt lika varandra i många avseenden (Saboniene, 2009: s.49, Esaiasson et al., 2012: s.101-103). De tre ländernas tillvägagångssätt under krisen liknar varandra och de hade även liknande förutsättningar vilket underlättar att finna de enskilda förklaringsvariabler där länderna skiljer sig åt. Kan jag finna variabler där skillnaden är tillräckligt stor eller avsaknads helt i ett av länderna kan detta vara den bakomliggande faktorn till ländernas olika resultat av sina interna devalveringar. Genom att få fram en slutsats utifrån mitt analyschema om vilket land som lyckades bäst med sin interna devalvering samt utifrån tidigare forskning lokalisera de förklaringsvariabler som varit mest betydande för utfallet, är min förhoppning att jag ska kunna utveckla de redan befintliga teorierna om interna devalveringar. I och med att det finns oändligt många variabler att jämföra länderna emellan, kommer jag utgå från variabler som utifrån den tidigare forskning om interna devalveringar identifierats som angelägna att studera vidare.

3.5 Material

Materialet som har använts i denna uppsats är statistik hämtad från Eurostat som visar på arbetslöshet, sysselsättning och BNP per capita i de tre länderna. Det statistiska materialet har sedan omvandlats till indexformat och tabeller samt diagram för att det lättare ska gå att utläsa skillnader länderna emellan. Unit labour cost (ULC), eller enhetsarbetskraftskostnaden som det heter på svenska står för timlön per arbetsproduktivitet per timme (Fregert & Jonung, 2012: s.350). ULC visar på hur stor output ett land får i relation till lönenivån alltså arbetskraftsnivån per producerad enhet. Man kan använda ULC som ett verktyg för att

försöka skapa sig en förståelse för hur konkurrenskraften utvecklats inom ett land över tid. Enhetsarbetskraftskostnaden kan endast öka på två sätt, antingen genom att lönerna ökar eller att produktiviteten minskar (Fregert & Jonung, 2012: s.352). Dock finns det många ekonomer som anser att man inte bör överskatta ULC och tolka dess värde som ett sammanfattande mått på landets konkurrenskraft. Benkovskis (2012: s.16) lyfter i sin text fram kritik på att ULC ignorerar sådana viktiga faktorer som vinstmarginaler. Krugman ställer sig kritiskt till själva fokuseringen på konkurrenskraft överlag och anser att det är oerhört problematiskt att definiera ett lands konkurrenskraft (Krugman, 1994: s.31). Han menar även på att länder med lite internationell handel knappt påverkas av förändringar i konkurrenskraften utan snarare styrs utav andra inhemska faktorer (Krugman, 1994: s.32). I tidskriften *Review of Keynesian Economics* är ekonomerna Kumar och Felipe (2014) väldigt kritiska till att krisländerna ska behöva sänka sina löner för att täppa igen det påstådda produktivitetsgap som uppkommit mellan länderna i EMU, de är även väldigt kritiska till ULC som ett mått på konkurrenskraft. Kritiken mot ULC kommer främst ifrån keynesianer som således allt som ofta ställer sig negativa till hela fokusen kring begreppet konkurrenskraft. Som tidigare tagits upp är man vid en intern devalvering ute efter att höja de inhemska företagens konkurrenskraft gentemot de utländska företagen så att man kan öka sin export. På så sätt är ULC utvecklingen så väl före som under krisen utav intresse för att kunna skapa sig en uppfattning om hur länderna lyckades med sin åtstramningspolitik.

På grund av att förändringar i ULC kan bero på löneförändringar eller en förändring i produktivitet, har jag valt att även granska de nominella lönesänkningarna under krisen för att fastställa att ULC utveckling inte bara är grundat i en produktivitetsförändring i länderna (Fregert & Jonung, 2012: s.352). Information om enhetsarbetskraftskostnadens utveckling har hämtats från ECB. Övrig statistiskinformation så som export, import och nominella lönenivåer är hämtad från de tre ländernas statistiska centralbyråer. Dessvärre finns det skillnader mellan de tre ländernas olika statistiska centralbyråer och samma data går inte alltid att finna för alla tre länder. Detta har medfört att jag tyvärr inte fått fram information om Litauens genomsnittliga nominella månadslöns utveckling per kvartal i euro mellan åren 2006 till 2014. Det litterära materialet är i första hand sekundära källor, där ekonomer tolkar det empiriska materialet. Texterna som har studerats är skrivna av de främsta ekonomerna som uttalat sig i ämnet från såväl keynesianer till de ekonomer som förespråkar interna devalveringar. För att bredda perspektiv och säkerställa att jag inte förbiser andra väsentliga variabler som inte tagits upp i de texter som behandlar Baltikum och PIIGS-länderna har jag

bland annat läst Wolfs (2011) text som behandlar de lyckade interna devalveringarna i Tyskland i början av 2000-talet och Bäcker och Jäger (2010) som granskar krisen i Baltikum ur ett vidare perspektiv. I och med att den tyska interna devalveringen ofta brukar benämnas som lyckad är min förhoppning att finna förklaringsvariabler till varför de lyckades i Wolfs text som sedan kan appliceras på fallet i Baltikum.

4 Resultat

4.1 Varför intern devalvering

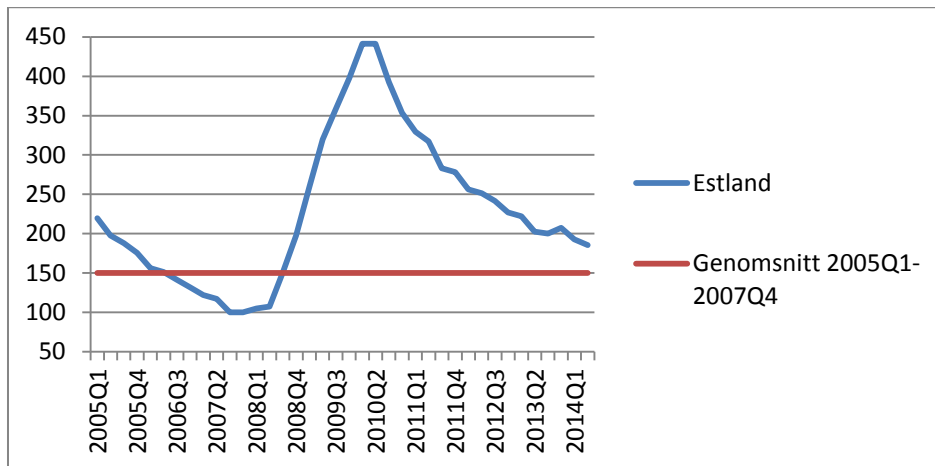
De baltiska ländernas regeringar mötte krisen främst genom finanspolitiska instrument och man argumenterade för att det fanns flertalet anledningar till varför en växelkursdevalvering inte var lämplig. På grund av att den stora majoriteten av banklån till såväl företag som hushåll var lån i utländsk valuta var risken hög för att en växelkursdevalvering skulle kunna resultera i en stor ökning av företagskonkurser (Purfeld & Rosenberg, 2010: s.12). Ett annat argument var att en växelkursdevalvering endast skulle resultera i små vinster i konkurrenskraften (Levasseur, 2011: s.3). Det kanske viktigaste argumentet som var starkast i Estland men även förekom i Lettland och Litauen var att en växelkursdevalvering skulle minska chanserna till att få gå med i euro-samarbetet (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.63).

4.2 Utfall

4.2.1 Arbetslöshet

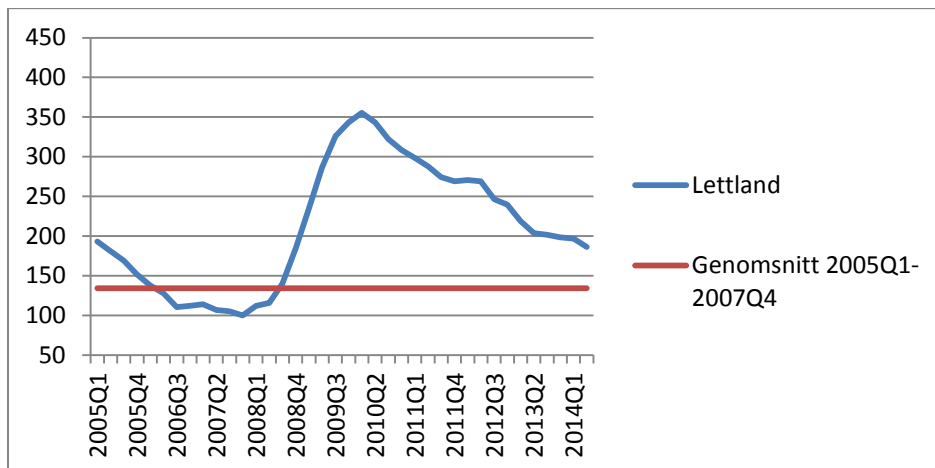
Sett till arbetslösheten var det inget av de tre länderna som lyckades med att återvända till den genomsnitts nivå som jag haft som gränskriterie i mitt analyschema att. Gränsen visualiseras genom den horisontella röda linjen i diagrammen. Arbetslösheten redovisas i index där 100 är lika med det kvartal där arbetslösheten var som lägst i samtliga tre länder, detta inträffa vid det fjärde kvartalet 2007. Då låg arbetslösheten på 4,1% i Estland och Litauen och 5,8% i Lettland. Arbetslösheten steg som i mest i Estland och Litauen där den 2010 nästan var 4,5 gånger så högre än vid fjärde kvartalet 2007. I Litauen var arbetslösheten som mest 18,2% och i Estland låg den som högst på 18,1%. Estland har varit det mest framgångsrika av de två länderna med att återvända till en lägre nivå vilket tydligt framgår i diagrammen. Andra kvartalet 2014 låg arbetslösheten på 7,6% i Estland medan Litauen upplevde mer utav en hysteresiseffekt där arbetslösheten legat och pendlat kring 11% det senaste året. Lettland var det land som hade den högsta arbetslösheten då den låg på 20,6% första kvartalet 2010, däremot hade landet en högre arbetslöshet när krisen väl slog till vilket förklarar diagrammets utseende. Det andra kvartalet 2014 låg arbetslösheten på 10,8% i Litauen. Det är viktigt att understryka att Lettland har ett lägre genomsnitt på arbetslöshetens utveckling innan krisen vilket medför att dess röda linje ligger på 134 istället för 150 respektive 149 som den ligger på i Estland och Litauens fall. Detta resulterar i att Lettland får tuffare att nå gränskriteriet. Både Litauen och Lettland har sex år efter krisen inträde fortfarande en arbetslöshet på över 10% vilket är oroväckande för framtiden.

Figur 1: Arbetslöshetens utveckling Estland. Index 2007Q4=100

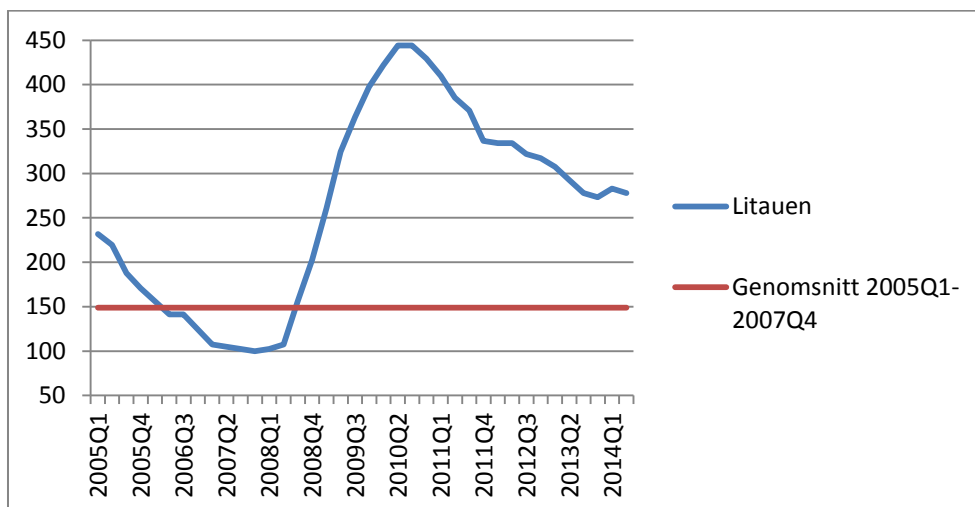
Källa: Eurostat (2014a). Unemployment

Figur 2: Arbetslöshetens utveckling Lettland. Index 2007Q4=100

Källa: Eurostat (2014a). Unemployment

Figur 3: Arbetslöshetens utveckling Litauen. Index 2007Q4=100

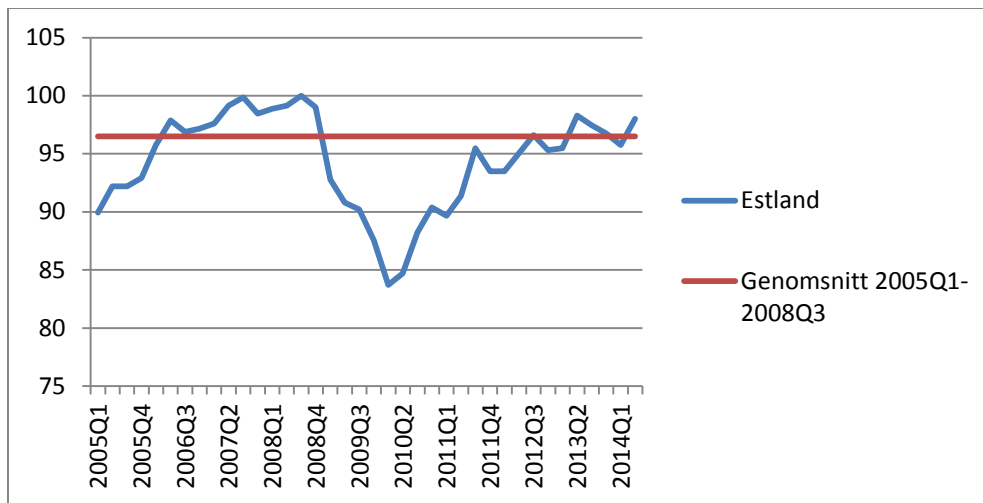
Källa: Eurostat (2014a). Unemployment

4.2.2 Sysselsättning

Gällande sysselsättningen har samtliga tre länder lyckats med att nå det uppsatta gränskriteriet, däremot finns det stora skillnader hur väl de har lyckats. Tydligt är att Lettland har lyckats sämst medan Estland och Litauen har lyckats bäst. Återigen så ligger krav-linjen för länderna olika där Litauen och Estland har högre krav än Lettland på grund av sysselsättningens utveckling före krisen. Sysselsättningen började först falla tredje kvartalet 2008 i Estland, cirka ett år senare än i de två andra länderna vilket medfört att de haft kortare tid för återhämtning, trots detta så klarade de ändå kravet så tidigt som i början av 2013. Litauen klarade även sitt krav med marginal och är på god väg att återgå till samma sysselsättningsnivå som de hade precis vid krisens inträde. Lettland däremot är relativt långt ifrån den nivå de hade på sysselsättningen fjärde kvartalet 2007 då den låg på 69,9%, andra kvartalet 2014 låg den på 66,6%. Sysselsättningen i Estland låg andra kvartalet 2014 på 69,2%, 1,4% mindre än vad det var när de hade som högst före krisen. I Litauen låg sysselsättningsgraden det andra kvartalet 2014 på 65,1%, totalt 1,1% mindre än vad det varit när de hade som högst det tredje kvartalet 2007.

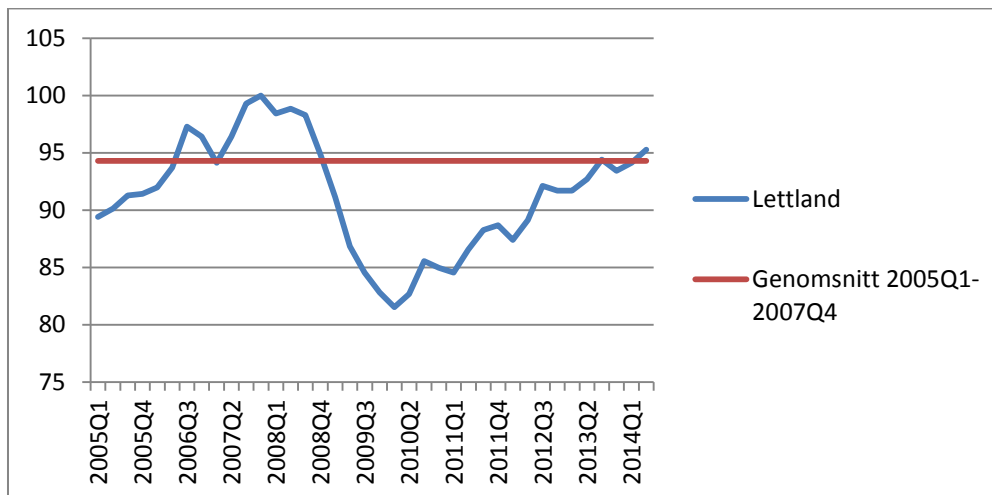
Som vi kan se i figur 12 i appendix så har migrationen från de tre länderna i relation till befolkningsstorleken under krisen varierat kraftigt mellan länderna. I Estland har migrationen inte ändrats speciellt mycket under krisen och antalet migranter i relation till den totala befolkningen har ständigt legat under 0,5%. I Lettland och Litauen var utvecklingen en helt annan, år 2007 hade båda länderna haft en emigration under 1% av total befolkningen, tre år senare valde över 2,5% av Litauens befolkning att emigrera och motsvarande siffra för Lettland var knappt 2%. I Litauen där migrationen var som störst emigrerade 38560 personer i åldrarna 15-30 år 2010, bara två år tidigare hade denna siffra legat på 11033 (Eurostat, 2014d). Man kan inte bortse ifrån att om dessa ungdomar, som troligtvis saknade arbete när de lämnade sina hemländer, valt att stanna kvar i hemlandet i stället, skulle såväl Lettlands som Litauens sysselsättningsgrad varit betydligt lägre. När man tar hänsyn till migrationen stärker det resultatet att Estlands åtstramningspolitik har varit mer framgångsrik för sysselsättningen jämfört med Lettland och Litauen.

Figur 4: Sysselsättningsgradens utveckling Estland. Index 2008Q3=100

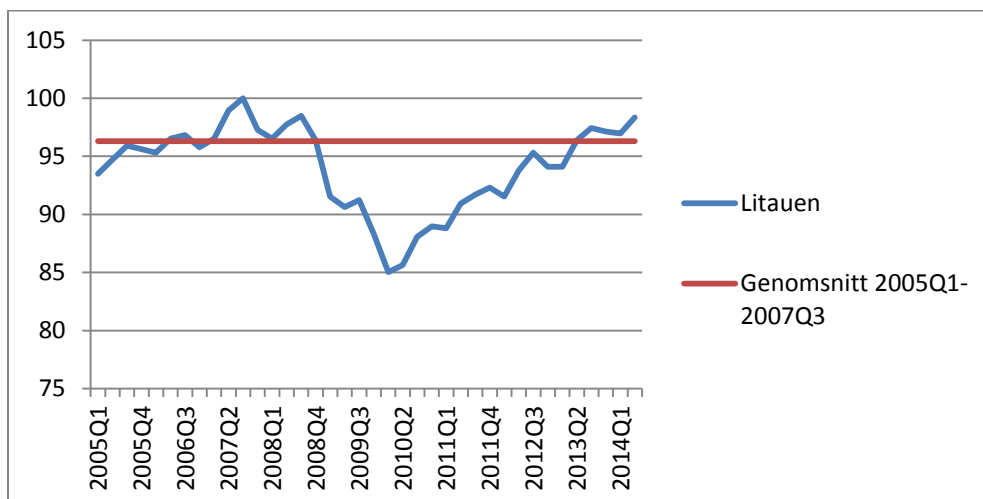
Källa: Eurostat (2014b). Employment

Figur 5: Sysselsättningsgradens utveckling Lettland. Index: 2007Q4=100

Källa: Eurostat (2014b). Employment

Figur 6: Sysselsättningsgradens utveckling Litauen. Index. 2007Q3=100

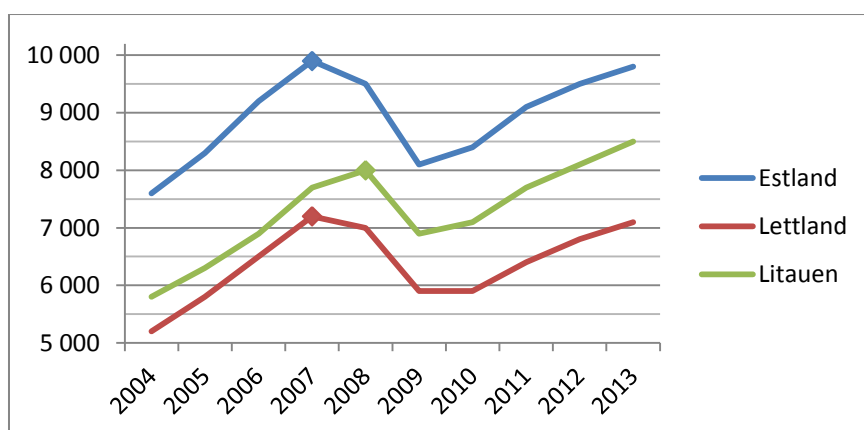

Källa: Eurostat (2014b). Employment

4.2.3 BNP per capita

I figur 7 illustreras real BNP per capita i euro, såväl Lettland och Estland når sin högsta nivå under 2007 medans Litauens BNP per capita fortsatte att öka in på 2008. Fallet i BNP per capita är som värst i Estland, i Litauen däremot så faller endast BNP per capita under ett år mellan 2008 till 2009, under 2010 så stiger den kraftigt trots att landet är långt ifrån ute ur krisen. Självklart så underlättade migrationen ifrån landet som tagits upp ovan. Landet är dock det enda av de tre länderna som 2013 hade en BNP per capita som var högre än vid krisens inträde. Såväl Estland som Lettland uppnår inte gränskriteriet, däremot så bör man ha i åtanke att datan är ifrån 2013 och mycket talar för att länderna i år klarat av gränsen. I och med att BNP per capita tar hänsyn till befolkningsutvecklingen så har givetvis migrationen som tagit upp i föregående stycke påverkat ländernas möjlighet till att nå upp till kriteriet. Troligtvis är det personer som saknat arbete och som på så sätt inte bidragit till BNP utvecklingen som i störst utsträckning valt att lämna länderna. Den största migrationen sett till befolkningsstorleken kan man finna i Lettland och Litauen vilket givetvis underlättat för dessa länder att snabbare återvända till den nivå de befann sig före krisen. Resultatet efter att ha granskat de tre variablernas utveckling under krisen samt tagit hänsyn till den olikartade emigrationen i de tre länderna leder till att mitt resultat indikerar på att Estland är det land som lyckats bäst med sin åtstrammingspolitik utav de baltiska länderna. Att landet nått det uppsatta kriteriet för sysselsättningen, lyckats komma närmst arbetslöshetskriteriet utan hjälp av emigration samt att man nästintill nått kriteriet för BNP per capita leder till att landets åtstrammingspolitik bör ses som mer lyckad än såväl Lettland som Litauen.

Figur 7: Real BNP per capita. Euro per invånare

Källa: Eurostat (2014c). Real BNP per capita

4.3 Förklaringsvariabler

Under kommande sektion kommer jag undersöka de förklarande variabler som kan ha påverkat utfallet av de interna devalveringarna i de baltiska länderna. Denna del ämnas svara på min andra frågeställning. Jag kommer först gå igenom exporten och importen i de tre länderna, senare kommer även ULC, lönesänkningar och övriga budgetkonsolideringar för de tre länderna under krisen gås igenom.

4.3.1 Export och import

Som tidigare tagits upp sätter landet som ska genomföra en intern devalvering en stor tilltro till landets egna export, under teori och tidigare forskning lyftes även ländernas olika exportmönster fram, något som även går att finna i tabell 1. De tre länder som stod för den största exportandelen från Estland stod för knappt 40% av den totala exporten år 2007, denna siffra kom att öka till över 42% 2010. De tre länderna är som tidigare nämnts Finland, Sverige och Ryssland, tre länder som klarat sig undan krisen relativt bra. De Vylder (2012: s.71) lyfter i sin bok fram vikten av att exportera till länder där efterfrågan stiger under tiden man genomför en intern devalvering. Tyskland under början av 2000-talet är ett bra exempel på detta, under tiden de genomförde sin interna devalvering steg efterfrågan i 40% av länderna dit den tyska exporten gick. Elmbrant (2012: s.100-101) menar på att åtstramningarna runt om i EU:s medlemsländer försvårar situationen för krisländerna. Från 2010 och framåt stramar nämligen 24 av 27 länder åt sina budgetar i EU vilket kommer att minska deras benägenhet till att importera från andra länder. Bland de fyra länder som stramar åt minst kan vi finna såväl Sverige som Finland, de två viktigaste exportländerna för Estland (Economic council of the labour movement, 2011: s.3). I figur 8 kan vi se den stora betydelsen av export för Estland, innan krisen bestod cirka 70% av BNP av export. 2011 hade exporten som andel av BNP stigit kraftigt upp till över 90%, delvis på grund av en minskning av BNP men även på grund av åtstramningsåtgärderna på arbetsmarknaden. Relevansen av att de tre länder som stod för den största delen av Estlands export hade en ekonomisk stabilitet under krisen ska inte underskattas, de tre länderna står för en sådan stor del av Estlands export och deras efterfrågan på estländska varor och tjänster är därför avgörande för den estländska exportsektorn välmående. I Litauen stod Ryssland, Lettland och Tyskland för drygt 38% av exporten år 2007. Såväl Ryssland och Tyskland klarade sig undan krisen relativt väl och hade en fortsatt hög efterfrågan på litauiska varor och tjänster även om Tysklands andel av

exporten minskade fram till 2010. Exportandelen till Ryssland ökade mellan 2007 och 2010, den ökade med 0,7% till att 2010 ligga på 15,7%. Andelen till Tyskland kom visserligen att minska med 0,6% men i och med att exportandelen till Lettland kom att minska med 3,5% så gick Tyskland från att ha varit det tredje viktigaste exportlandet för Litauen 2007 till att bli näst viktigast 2010. Litauens export till Lettland kom att minska med 25,9% mellan 2007 och 2010 och eftersom Lettland varit landets näst viktigaste handelspartner innan krisen påverkade detta landets möjligheter till att öka sin export (Statistics Lithuania, 2014a). Från 2009 till 2011 ökade dock exporten som andel av BNP med 22,8%, från 54,3% 2009 till 77,1% 2011 (se figur 8).

De tre största exportländerna för Lettland 2007 var grannländerna Estland och Litauen samt Ryssland. Dessa tre länder stod för 39,8% av all export från Lettland, tre år senare skulle de stå för 40,3%. Alltså blev de tre länderna viktigare som handelspartners till Lettland under krisen vilket kan tyckas anmärkningsvärt då två av de tre länderna var inne i en extrem lågkonjunktur och bedrev en disciplinerad åtstramningspolitik. Litauens andel av den lettiska exporten ökade till och med under dessa år med 0,4%. Även om landet ökade sin export som andel av BNP så var denna ökning inte till närmelsevis lika stor som för Estland och Litauen, landet gick ifrån att ha en export andel av BNP på 43,9% 2009 till att 2011 ha 58,8%. Efter flera år av ekonomisk kris hade Lettland alltså fortfarande en lägre exportandel av BNP än Estland hade när de väl mötte krisen. Förutsättningarna för att lyckas med att exportera sig ur krisen såg med andra ord helt olika ut i de tre länderna.

Jag väljer att lyfta fram importen i och med att vi i föregående stycke kunde redogöra för att Lettland blev mer beroende av sina tre största exportländer under krisen och att två utav dessa länder var Estland och Litauen, två länder som genom åtstramningsåtgärder försökt gynna sin export och per automatik missgynnade sina förutsättningar för import. Från 2007 fram till 2009 sjönk Litauens import från Lettland med 13,7%, samtidigt som Lettlands exportandel till Litauen faktiskt ökade under samma period med 0,4% (Central Statistical Bureau of Latvia, 2014a). I Estland minskade importen från Lettland med 10,2% (Statistics Estonia, 2014a). Alltså minskade Lettland sin export till två av sina viktigaste handelspartners under de första åren av krisen trots att landet påbörjat en disciplinerad åtstramningspolitik för att göra landets varor mer attraktiva för export. Denna skillnad mellan länderna måste varit en avgörande faktor för hur väl de kom att lyckas med sina interna devalveringar.

Tabell 1: Export från de tre baltiska länderna. Procent av den totala exporten.³

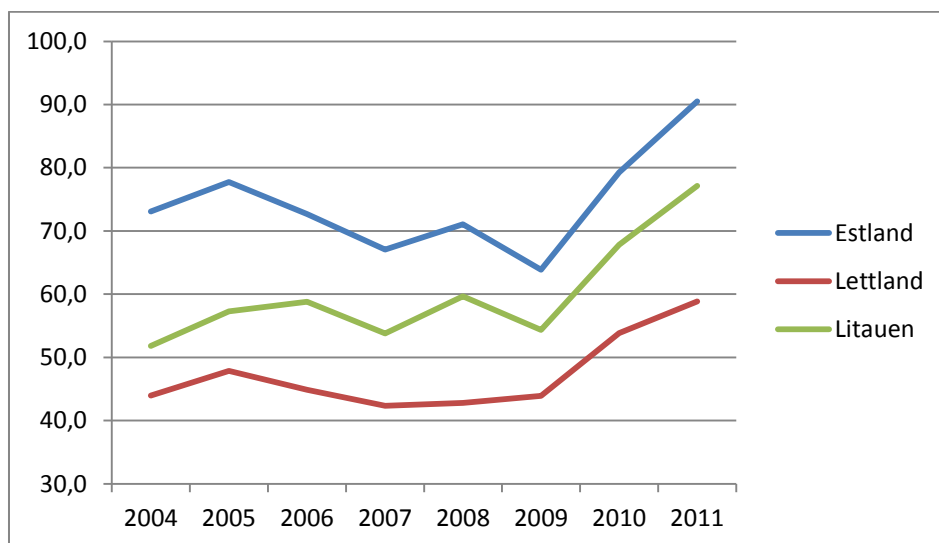
		2007	2010
Estland	Finland	17,7	17,1
	Sverige	13,3	15,6
	Ryssland	8,8	9,7
Lettland	Litauen	15,8	16,2
	Estland	14,4	13,5
	Ryssland	9,6	10,6
Litauen	Ryssland	15	15,7
	Lettland	12,9	9,4
	Tyskland	10,5	9,9

Källa: Central Statistical Bureau of Latvia (2014a). ATG01 Exports and imports by grouping of countries (thsd EUR)

Statistics Estonia (2014a). FT09: Exports and imports by country

Statistics Lithuania (2014a). Foreign Trade: Exports, imports by country

Figur 8: Export som andel av BNP. 2005 års priser

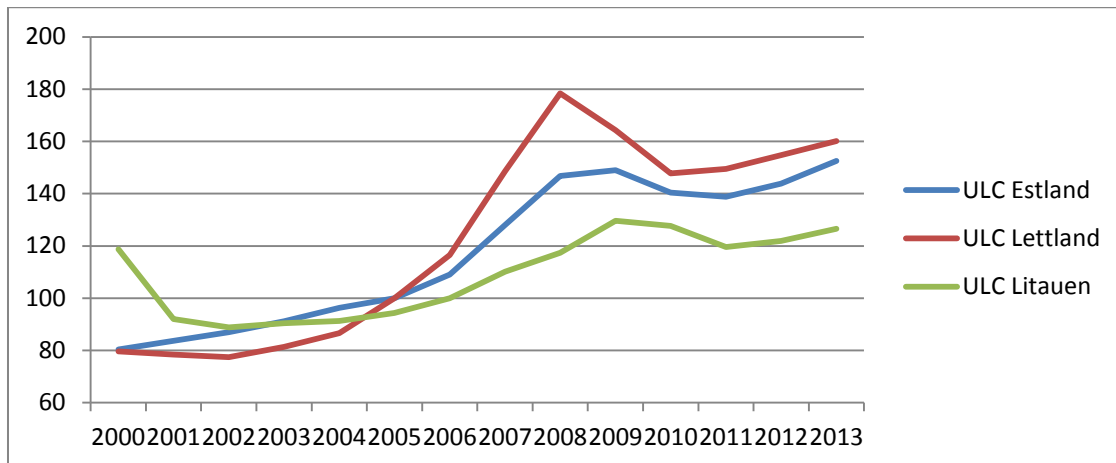
Källa: Worldbank (2014). Exports of goods and services (% of of GDP)

³ De tre länder som står för den största exportandelen för varje baltiskt land har valts ut. Siffrorna står för hur mycket det baltiska landet exporterar till det specifika landet som andel av det baltiska landets totala export.

4.3.2 ULC och lönesänkningar

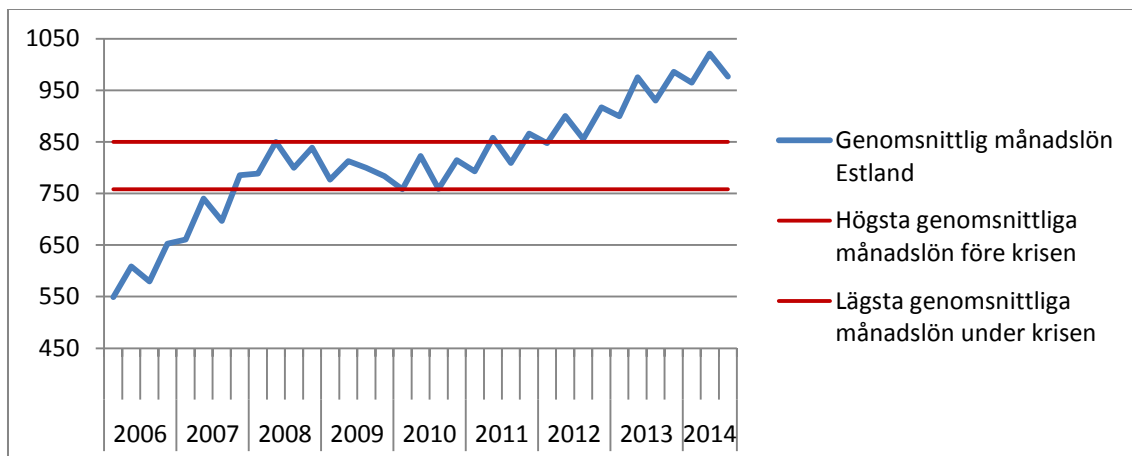
På grund av flexibiliteten på den lettiska och litauiska arbetsmarknaden med låg grad av facklig verksamhet och svagt arbetstagar skydd kunde länderna sänka de nominella lönerna (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.69). Detta var viktigt för den interna devalveringsprocessen då gapet mellan lönerna och arbetsproduktiviteten ökat innan krisen. Denna ökningen härleds främst till bygg och transportsektorn (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.71). Från krisens intåg sänktes de nominella lönerna i Lettland kraftigt, lönesänkningarna i landet skedde främst inom den offentliga sektorn (Weisbrot & Ray, 2010: s.9, Blanchard, Griffiths & Gruss 2013: s.328). Under fem kvartal sänkte Lettland den totala genomsnittliga nominella månadslönen med 13,8% (se figur 11) för att återupprätta sin konkurrenskraft. I och med att lönerna sjönk såpass drastiskt kom detta att få stora inverknings på ULC som vi kan se i figur 9. Sänkningen av ULC i Lettland var den absolut största av de tre länderna och uppmätte över 15% på en två års period. I samma figur kan vi se att Lettland låg på väldigt höga nivåer redan före krisen och den stora minskningen resulterade endast i att man kom ner till samma nivå som Estland legat på före krisen. I Litauen hade man den lägsta enhetsarbetskraftskostnaden när krisen slog till och deras utveckling av ULC stagnerade i och med deras åtstrammingsåtgärder men minskningen var inte i närheten av den Lettland uppvisat. I Estland lyckades man totalt sänka de genomsnittliga nominella månadslönerna med 10,8%, en mindre sänkning än Lettland. Det som inte framgår i figur 10 är att Estland lyckades sänka den reala arbetskraftskostnaden i tillverkningsindustrin kraftigt under 2010, bland annat minskade arbetskraftskostnaderna per timme med 6,8% under 2010, när exportprisindex använts som deflator (Levasseur, 2011: s.5). Estland lyckades även öka sin produktivitet under krisen vilket kan ha kompenserat att de inte lyckades sänka lönerna lika mycket som Lettland (Levasseur, 2011: s.9). Estlands genomsnittslöner låg även på betydligt högre nivå än Lettland 2008 och landet hade likt vi kan se i figur 10 och 12 en kraftig löneökning före krisen men inte lika våldsam utveckling som Lettland hade åren för krisen, vilket kan ha lett till att lönesänkningarna försvårades. Att lönesänkningarna kan ha försvårats på grund av detta beror på att acceptansen från befolkningen för lönesänkningar kan varit högre i Lettland med tanke på att landets invånare varit vana vid en lägre lönenivå än vad den estländska befolkningen var. Det tog desto längre tid för Estland att sänka sina löner, från andra kvartalet 2008 då man uppmätte den högsta genomsnittliga månadslönen så tog det sju kvartal innan man nådde den lägsta lönenoteringen. Den genomsnittliga sänkningen per kvartal uppmättes till 1,54% till skillnad från Lettland där den genomsnittliga sänkningen låg på 2,76% per kvartal

Figur 9: Enhetsarbetskraftskostnaden (ULC)

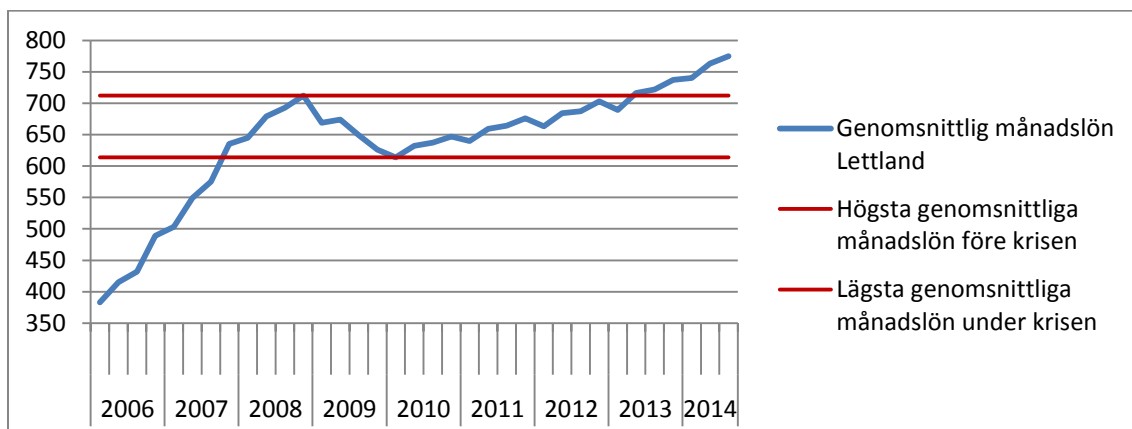
Källa: European Central Bank (2014). *Unit Labour Costs, Deflator, National currency, Neither Seasonally nor working day adjusted, Index*. Hämtad 2014-11-15 från http://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=119.ESA.A.EE.N.1000.UNLACO.0000.TTTT.D.N.I&start=01-01-2000&end=01-01-2014&submitOptions.x=27&submitOptions.y=17&trans=N#

Figur 10: Genomsnittlig nominell månadslöns utveckling per kvartal Estland. Euro

Källa: Statistics Estonia (2014b). Average monthly gross wages (salaries), euros.

Figur 11: Genomsnittlig nominell månadslöns utveckling per kvartal Lettland. Euro

Källa: Central Statistical Bureau of Latvia (2014b). DS02. Average monthly wages and salaries of employees by Quarter by sector, indicator, year, gross and quarter

4.3.3 Budgetkonsolidering och arbetstidsnedskärningar

Som vi kan se i figur 1 så steg arbetslösheten kraftigt under 2008 i Estland, tillverkningssektorn var en av de sektorer som kom att drabbas hårdast. Som jag tidigare tagit upp är arbetstagskyddet lågt i de baltiska länderna och på så sätt kan de ses som väldigt flexibla. I Estland minskade genomsnittliga antalet arbetade timmar per arbetare med 1,1% 2008 och minskade ytterligare med 2,3% 2009 (Levasseur, 2011: s.5). Enligt Estlands centralbank ska dessa minskningar i antalet arbetade timmar resulterat i att 7% av den totala arbetskraften räddats undan arbetslöshet så tidigt som det första kvartalet av 2009 (Levasseur, 2011: s.5). I tillverkningssektorn var minskningen i arbetade timmar per anställd ännu större. En kombination av främst minskade löner samt minskning i arbetade timmar för estländska arbetare resulterade i en högre konkurrenskraft för estländska företag (Levasseur, 2011: s.7). Arbetslösheten steg dock från 5,5% 2009 till 16,9% 2010 (Levasseur, 2011: s.8). Levasseur (2011: s.9) nämner två skäl till detta, det första är att en ökad produktivitet per anställd resulterat i att efterfrågan för att nyanställa minskat. Det andra skälet är att de sektorer som blomstrade innan krisen och som drabbades hårt av krisen som bygg- och fastighetsbranschen inte återhämtat sig som andra sektorer. Detta leder till att de som blivit av med sina jobb i dessa branscher måste söka sig till en annan bransch för att få jobb. Under 2009 genomfördes åtstramningar på 9% av BNP i Estland, vilket motsvarade cirka 1,24 miljarder euro (Kattel & Raudla, 2011: s.164). Åtstrammingsåtgärderna i Estland genomfördes i två steg i takt med att man fick en förståelse för hur allvarlig krisen egentligen var. De första åtstramande åtgärderna kom i februari 2009 då landets regering beslutade om att sänka de offentliga utgifterna med cirka 421 miljoner euro (Kattel & Raudla, 2011; s.170). I samband med att situationen förvärrades ytterligare under våren samma år togs ett andra åtstramningspaket fram i juni 2009. Det andra åtstramningspaketet fokuserade inte endast på att ytterligare minska de offentliga utgifterna utan fokuserade även på stora skatthöjningar, bland annat höjdes moms, arbetslöshetsförsäkringspremien och utsläppsskatten (Kattel & Raudla, 2011: s.171). Mellan åren 2009-2010 genomfördes stora åtgärder inom åtstramningspolitiken för Lettland och Litauen. Budgetjusteringar i Lettland uppgår till cirka 2,9 miljarder euro under 2009-2011, varav 1,6 miljarder euro var nedskärningar och 1,3 miljarder euro skatthöjningar (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.71). I Litauen uppgick budgetkonsolideringen till 1 miljard euro 2009-2010, trots dessa åtgärder återstod ett relativt stort gap mellan inkomster och utgifter i länderna vilket resulterade i att åtstramningspolitiken var tvungen att fortgå (Medaiskyte & Klyviene, 2012: s.71).

5 Slutsatser

5.1 Svar på frågeställning 1

Slutsatsen för denna undersökning blir att inget av de tre baltiska länderna lyckades fullt ut med sin interna devalvering under eurokrisen. Det enda kriterie som uppfylldes av samtliga länder var sysselsättningskriteriet. Gällande BNP per capita klarade endast Litauen att komma tillbaka till samma nivå som man låg på det år krisen slog till, detta till trots att BNP per capita föll ett år senare i Litauen jämfört med i de andra två länderna. Den senaste informationen tillgänglig gällande BNP per capita är från 2013, i och med att såväl Lettland och Estland låg väldigt nära målet så är det troligtvis så att de kommer uppnå målet när räkenskapsåret för 2014 är över.

Gällande arbetslösheten hade såväl Litauen och Lettland uppenbara problem med återgå till den genomsnittsnivå man hade före krisen (se figur 2 och 3). Även om Estland inte klarade av den satta gränsen på 6,15% i arbetslöshet var de det andra kvartalet 2014 relativt nära då landet uppmätte en arbetslöshet på 7,6%. Som tidigare tagits upp i resultatdelen var migrationen från Estland inte tillnärmelsevis lika hög som i Lettland och Litauen vilket bidrar till antagandet att Estland lyckats betydligt bättre med att sänka sin arbetslöshet under krisen utan att ha fått hjälp utav en ökande emigration. De två stora anledningarna till att Estland inte lyckats med att sänka sin arbetslöshet ytterligare sägs enligt Levasseur (2011: s.9) vara att man hade en produktivitetstillväxt under krisen vilket minskade efterfrågan på arbetskraft. Den andra faktorn är att de sektorer som haft en stark tillväxt före krisen haft svårt att återhämta sig efter krisen, vilket resulterat i att de som förlorat sina jobb inom dessa sektorer fått söka sig till andra branscher. Lettland och Litauen står inför desto större problem i och med att deras arbetslöshetsgrad legat kvar på en hög nivå och i Litauens fall där återhämtningen gått som långsammast, kan man tala om en hysteresiseffekt där risken för att arbetslösheten kommer stabiliseras på en högre nivå under en längre tid framöver är överhängande.

Det satta kriteriet på sysselsättningsgraden uppfylldes som sagt av samtliga tre länder men de uppfylldes vid olika tidpunkter. Estland var det land som kom att lyckas snabbast då de nådde den satta gränsen det tredje kvartalet 2012. Även om landets sysselsättningsgrad kom att sjunka efter detta kvartal så var man återigen över kravgränsen igen det andra kvartalet 2013, samma kvartal som Litauen först nådde gränsen. Ett kvartal senare lyckades även Lettland med att nå den satta kriteriegränsen och därmed hade samtliga tre länder uppnått kravet för sysselsättningsgraden. I och med att Estlands sysselsättningsgrad började sjunka nästan ett år senare än både Lettland och Litauens och att landet uppnådde kravet absolut snabbast råder det ingen osäkerhet kring att landet lyckades bäst med detta kriterie.

Om man väljer att behandla och granska dessa tre variabelkriterier i sin helhet så anser jag att slutsatsen är att Estland var det land som kom att lyckas bäst med sin interna devalvering. Estland lyckades bäst med såväl arbetslöshet som sysselsättning och även om Litauen var det land som lyckades bäst på att återupprätta sin BNP per capita så var skillnaderna mellan de tre länderna relativt marginella för denna variabel. Bortsett arbetslöshetens utvecklingen är Lettland det land som lyckats sämst med att komma tillbaka från krisen. Jag tror att det är viktigt att ha i åtanke att Lettlands bidrag från IMF, EU och de nordiska länderna under 2009-2011 stod för 10% av landets BNP, detta var ett bidrag som varken Litauen eller Estland mottog. Stödet har givetvis bidragit till att snabba på återhämtningsprocessen för landet. Utan stödet skulle troligtvis Lettland legat ännu längre ifrån de gränsvärden som tagits fram än vad de gör för tillfället.

5.2 Svar på frågeställning 2

Som jag inledde denna uppsats med så ligger konkurrenskraften i fokus när det diskuteras såväl devalveringar av valutan som interna devalveringar. Som tidigare lyfts fram ställer sig keynesianer kritiska av flera olika skäl till att sänka de nominella lönerna för att ta sig ur en ekonomisk kris. Elmbrant (2012: s.97) diskuterar de långsiktiga konsekvenserna av en åtstramande politik medans De Vylder (2013: s.73), Holland och Portes (2012: s.10) lyfter fram de kortsiktiga kontraproduktiva effekterna för tillväxt av en intern devalvering.

När jag granskade enhetsarbetskraftskostnaden för de tre länderna samt de nominella löneutvecklingarna i Estland och i Lettland var sambandet till ländernas utfall från deras interna devalveringar vagt. Vi kan inte se att de som hade lägst ULC lyckades bäst, vi kan inte heller säga att de som lyckades sänka sin ULC mest lyckades bäst, snarare verkar resultaten visa åt motsatt håll. Lettland var det land som gjorde den största minskningen i ULC och måste ifrån detta få stora konkurrensfördelar. Litauen var det land som under hela krisen hade den lägsta enhetsarbetskraftskostnaden. Men det räcker inte att bara granska ULC och den nominella löneutvecklingen utan man måste sätta dessa två variabler i ett vidare perspektiv, vad ska egentligen dessa sänkningar leda till och på vilket sätt ska de kunna ta landet ur en kris?

Efter den litteraturgenomgång som gjorts i och med denna uppsats är det tydligt att diskussionen kring vilka förutsättningarna länderna besitter för att genomföra en lyckad intern devalvering är minimal. Att öka konkurrenskraften för de inhemska företagen medför att de inhemskt producerade varorna blir mer attraktiva för export, men för att landet ska kunna exportera sig hur krisen så måste landet besitta rätt förutsättningar. Detta var något som jag tyckte saknades i den redan befintliga forskningen och något som jag därför valde att utveckla i min uppsats. Som tydligt uppvisats i resultatdelen fanns det stora skillnader i de tre länderna gällande hur stor andel av BNP som exporten utgjorde, samt det kanske viktigaste, vilka länder som utgjorde den största exportandelen för de baltiska länderna. Slutsatsen är att Estland var det land som besatt de bästa förutsättningarna för att exportera sig ur krisen. Närmare 40% av exporten från Estland gick till Finland, Sverige och Ryssland, tre länder vars ekonomier klarade krisen relativt bra. De Vylder (2012: s.71) beskriver att Tysklands lyckade interna devalvering till stor del berodde på att 40% av exporten gick till länder där efterfrågan fortfarande var hög, länder med en tillväxt i ekonomin. I Lettland såg förutsättningarna helt annorlunda ut, år 2007 gick 30% av deras export i stället till Estland och Litauen, två länder vars ekonomier skulle ställas inför stora utmaningar de kommande åren och vars efterfrågan på utländska varor skulle minska drastiskt. Detta ställer givetvis hårda krav på Lettland i deras interna devalveringsprocess, landet måste åstadkomma en betydligt mycket större sänkning av sin ULC än till exempel Estland där efterfrågan på landets exportvaror fortfarande var relativt hög. I Litauen var förutsättningarna inte lika goda som i Estland men de var fortfarande bättre än i grannlandet Lettland, största andelen av exporten gick visserligen till Lettland men den nästa största mottagaren av landets export var Tyskland, ett land som gått starkt ur krisen. Den

kanske viktigaste förutsättningen som skiljde länderna åt är också kopplad till exporten, nämligen exporten som andel av BNP. Att de tre länderna ofta i litteraturen beskrivs som små öppna ekonomier som är starkt beroende av sin export råder det ingen tvekan om, dock så finns det stora skillnader mellan länderna gällande hur stor del av BNP som exporten faktiskt utgör. Ser man till figur 8 där exporten som andel av BNP visualiseras är det faktiskt så att det land som uppmätte den högsta exporten i relation till BNP, var det land som lyckades bäst med den interna devalveringen, medan Lettland som hade den lägsta export-andelen av BNP lyckades sämst med sin interna devalvering. Vi kan utifrån samma figur fastslå att Lettland uppvisade den långsammaste utvecklingen av export som andel av BNP. Det finns säkerligen flertalet faktorer till detta, men en av dessa faktorer är med all säkerhet att efterfrågan på lettiska varor minskade i såväl Estland och Litauen i och med deras åtstramningspolitik. Trots att Lettland sänkte de nominella lönerna med 13,8% och sänkte sin ULC mest utav de tre länderna så minskade Estland sin import av lettiska varor med 10,2% under två år och Litauens, det land som utgjort den största exportandelen från Lettland, sänkte sin import från landet med 13,7% under samma tidsperiod. Detta till trots så ökade andelen av den totala exporten till just Litauen under denna period vilket indikerar på vilket prekärt läge Lettlands exportsektor måste befunnit sig i. Som vi tidigare kunnat se i Economic council of the labour movements (2011: s.3) rapport så exporterade Estland till de länder som stramade åt sina ekonomier minst i hela europeiska unionen. Att detta skulle resultera i att Estland kunde lyckas bäst med sin interna devalvering, stämmer även överens med De Vylders teori om varför Tyskland lyckades med sin åtstramningspolitik i början av 2000-talet.

De tre baltiska ländernas interna devalveringar ger en viss antydning på att åtstramningspolitik som ekonomiskt instrument för att motverka ekonomisk kris kan fungera förutsatt att man besitter rätt förutsättningar. Om landet ifråga inte har en tillräckligt utbredd exportsektor, eller vars export inte går till rätt länder med en tillväxt i ekonomin kan en intern devalvering bli oerhört problematisk att genomföra. Lettland var kanske det land som genomförde starkaste åtstramningar inom ekonomin, men landet kom långt ifrån att lyckas bäst med sin interna devalvering på grund av att de inte hade de rätta förutsättningarna. Detta tyder på de keynesianska ekonomerna som ställer sig kritiska till en allt för stor tilltro till ULC-måttet till stor del får stöd i det empiriska materialet. Det som talar för de ekonomer som är positiva till interna devalveringar och ställer sig mot den keynesianska kontracykliska finanspolitiken är att Lettlands ULC låg på en betydligt mycket högre nivå än de andra baltiska länderna när

krisen väl slog till. Även om Lettland sänkte sin ULC mest så lyckades de bara nå samma nivå som Estland legat på före krisen. De ekonomer som tror på att interna devalveringar bör fungera oavsett vad länderna har för export förutsättningar kan därför fortfarande argumentera för att Lettlands sänkning av ULC inte var tillräcklig. De ekonomer som är för åtstramningspolitik kan även argumentera för att krisen var som värst i Lettland vilket försvårat för landet att ta sig ur krisen lika fort som Estland och Litauen.

6.3 Konsekvenser för vidare forskning

De interna devalveringarna i såväl Baltikum som i de sydeuropeiska krisländerna har lett till en hätsk debatt mellan ekonomer. Kattel och Raudlas säger att den ekonomiska debatten mellan keynesianer och de som tror på åtstramningspolitiken har polariserats i och med eurokrisen:

”It is, of course, too early to say whether this swing in academic discourse and policy instruments would amount to a “paradigm shift”, but, it is safe to say that, at least in 2009, many (if not most) of us were Keynesians both in rhetoric and in action. While in 2010, the debate over fiscal policy has become more polarized again, witnessed by critiques of excessive deficits, concerns of public debt sustainability, fears of sovereign debt default and calls for fiscal consolidation” (Kattel & Raudla, 2011: s.166)

Detta är skrivet 2011 men i och med att situationen fortfarande är väldigt kritiskt i flertalet av de sydeuropeiska krisländerna samt att flera ekonomer säger att de baltiska ländernas åtstramningspolitik varit lyckosam, kan inte annat antas än att debatten om interna devalveringar polariserats ytterligare sedan 2011. Min slutsats lyfter fram att fokus inte endast bör läggas på åtstramningsprocessen utan även på ländernas olika förutsättningar för att genomföra en lyckad interna devalvering. Att studera ett land som Grekland närmre och jämföra dess förutsättningar med de baltiska länderna skulle vara av intresse. I denna uppsats har exporten lyfts upp som avgörande för hur utfallet på den interna devalveringen ska bli, det är föga troligt att Grekland besitter samma exportförutsättningar som de baltiska länderna. Om detta omöjliggör en lyckad grekisk intern devalvering bör undersökas vidare. Det som denna uppsats inte behandlat är den folkliga acceptansen för åtstramningspolitiken, en acceptans som ej går att finna i Grekland där våldsamma protester och demonstrationer varit

vanligt förekommande sedan flera år tillbaks. Dessa skillnader är troligtvis främst förankrade i de kulturella samt de historiska skillnaderna mellan de baltiska länderna och Grekland. Dessa skillnader försvårar dessvärre en jämförande undersökning mellan länderna. Detta medför även att denna uppsats ej är fullt applicerbar på fallet i Grekland. Men uppsatsen lyfter problematiken med den rådande åtstramningspolitiken och diskuterar vilka förutsättningar som krävs för att ett land ska kunna lyckas med en intern devalvering. Denna diskussion tycker jag saknas i debatten från de som är för åtstramningspolitiken i de sydeuropeiska krisländerna. Detta kan resultera i att man fortsätter att pressa krisländernas regeringar till att bedriva en åtstramningspolitik som slår hårt på det egna landets befolkning, men som samtidigt kanske inte tjänar någon som helst nytta.

Källförteckning

Alesina, Alberto, Ardagna, Silvia & Galasso, Vincenzo (2010). "The Euro and Structural Reforms", i Alberto Alesina och Francesco Giavazzi (red) *Europe and the euro* (University of Chicago Press, 2010) Tillgänglig: <http://www.nber.org/papers/w14479.pdf>

Armington, Klaus & Baccaro, Lucio (2012). "Political economy of the sovereign debt crisis: The limits of internal devaluation." *Industrial Law Journal*, Vol. 41(3), 254-275, DOI: 10.1093/indlaw/dws029

Becker, Joachim & Jäger, Johannes (2010). "Development Trajectories in the Crisis in Europe". *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, Vol. 18(1), 5-27, DOI: 10.1080/09651561003732488

Benkovskis, Konstantins (2012). "Competitiveness of Latvia's exporters." *Baltic Journal of Economics*, Vol. 12(2), 17-45, DOI: 10.1080/1406099X.2012.10840516

Blanchard, Olivier J, Griffiths, Mark & Bertrand, Gruss (2013). "Boom, bust, recovery: Forensics of the Latvia crisis." *Brookings papers on economic activity*, Vol. 2013(2), 325-388

Central Statistical Bureau of Latvia (2014a). *ATG01 Exports and imports by grouping of countries (thsd EUR)*. Hämtad 2014-11-20 från http://data.csb.gov.lv/pxweb/en/atirdz/atirdz_ikgad_atirdz/?tablelist=true&rxid=a79839fe-11ba-4ecd-8cc3-4035692c5fc8

Central Statistical Bureau of Latvia (2014b) *DS02. AVERAGE MONTHLY WAGES AND SALARIES OF EMPLOYEES BY QUARTER by Sector, Indicator, Year, Gross and Quarter*. Hämtad 2014-12-05 från http://data.csb.gov.lv/pxweb/en/Sociala/Sociala_isterm_dsamaksa/?tablelist=true&rxid=a79839fe-11ba-4ecd-8cc3-4035692c5fc8

Central Statistical Bureau of Latvia (2014c). *ATG06. EXPORTS BY COMMODITY SECTIONS AND TRADE PARTNERS (thsd euro), 1993–2011*, Hämtad 2014-12-05 från http://data.csb.gov.lv/pxweb/en/atirdz/atirdz_ikgad_atirdz/?tablelist=true&rxid=a79839fe-11ba-4ecd-8cc3-4035692c5fc8

De Vylder, Stefan (2012). *Eurokrisen*. Stockholm: Ordfront

Dornbusch, Rüdiger (1997). "Euro Fantasies: Common Currency as Panacea." *Foreign affairs*, September/oktober 1996. Tillgänglig: <http://www.foreignaffairs.com/articles/52431/rudiger-dornbusch/euro-fantasies-common-currency-as-panacea>

Economic council of the labour movement (2011). *Ways out of the crisis*. Hämtad 2014-12-02 från

http://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/partyofeuropeansocialists/pages/109/attachments/original/1390219183/ae_ways-out-of-the-crisis-march2011.pdf?1390219183

Eklund, Klas (2010). *Vår Ekonomi; En introduktion till samhällsekonomin*. 12e uoöl. Stockholm: Norstedts.

Ekonomifakta (2014). *Arbetslöshet*. Hämtad 2015-01-05 från http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsloshet/Arbetsloshet/?from17423=1985&to17423=2008&diagroupa=diagram_2&diagroupb=¤tDia=diagram_2

Elmbrant, Björn (2012). *Det skulle bli så bra; Euron och hoten mot demokratin*. Stockholm: Atlas

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

European Central Bank (2014). *Unit Labour Costs, Deflator, National currency, Neither Seasonally nor working day adjusted, Index*. Hämtad 2014-11-15 från http://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=119.ESA.A.EE.N.1000.UNLACO.00.00.TTTT.D.N.I&start=01-01-2000&end=01-01-2014&submitOptions.x=27&submitOptions.y=17&trans=N#

Eurostat (2014a). *Unemployment*. Annual Labour Force Survey (ALFS). Hämtad 2014-11-10 från <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>

Eurostat (2014b). *Employment*. Annual Labour Force Survey (ALFS). Hämtad 2014-11-10 från <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>

Eurostat (2014c). *Real BNP per capita*. Kod: nama_aux_gph. Hämtad 2014-12-03 från http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_aux_gph

Eurostat (2014d). *Migration*. Population (Demography, Migration and Projections). Hämtad 2014-12-01 från <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/migration-and-citizenship-data>

Fregert, Klas & Jonung, Lars (2012). *Makroekonomi: Teori, Politik och institutioner*. 3e uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Ganghof, Steffen & Genschel, Philipp (2008). "Taxation and democracy in the EU." *Journal of European Public Policy*, Vol. 15(1), 58-77. Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/13501760701702199>

Grigor, Leonid & Agibalov, Segey (2011). "The Baltic Countries Looking for a Way Out of the Crisis." *Problems of Economic Transition*, Vol. 53(12), 20-42. DOI: 10.2753/PET1061-1991531202

Holland, Dawn & Portes, Jonathan (2012). "Self-defeating austerity?" *National Institute Economic Review* Vol. 2012(222), 4-10. DOI: 10.1177/002795011222200109

Hübner, Kurt (2011). "Baltic Tigers: The Limits of Unfettered Liberalization." *Journal of Baltic Studies*, Vol. 42(1), 81-90, DOI: [10.1080/01629778.2011.538518](https://doi.org/10.1080/01629778.2011.538518)

Inta, Mierina (2012). "The Vicious Circle." *European Societies*, Vol. 16(4), 615-637, DOI: [10.1080/14616696.2012.749414](https://doi.org/10.1080/14616696.2012.749414)

Kattel, Rainer & Raudla, Ringa (2013). "The Baltic Republics and the Crisis of 2008–2011." *Europe-Asia Studies*, Vol. 65(3), 426-449, DOI: [10.1080/09668136.2013.779456](https://doi.org/10.1080/09668136.2013.779456)

Kattel, Rainer & Raudla, Ringa (2011). "Why Did Estonia Choose Fiscal Retrenchment after the 2008 Crisis?" *Journal of Public Policy*, Vol. 31(2), 163-186 DOI:10.1017/S0143814X11000067

Krugman, Paul (2012). "Revenge of the Optimum Currency Area." *NBER Macroeconomics Annual*, Vol. 27(1), 439-448

Krugman, Paul (1994). "Competitiveness: A Dangerous Obsession." *Foreign Affairs*, Vol. 73(2), 28-44

Kumar, Utsav & Felipe, Jesus (2014). "Unit labor costs in the eurozone: the competitiveness debate again." *Review of Keynesian Economics*, Vol. 2 (4), 490–507

Levasseur, Sandrine (2011). "Labour market adjustments in Estonia during the global crisis." *OFCE Working Paper*, Vol. 2011(25), 1-19

Linder, Axel, (2011). "Macroeconomic Adjustment: the Baltic States versus Euro Area Crisis Countries." *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, Vol. 46(6), 340 – 345

Medaiskyte, Ruta & Klyviene, Violeta (2012). "The effectiveness of internal devaluation in Lithuania and Latvia." *Ekonomika*, 91(1), 59-78.

Otter, Nils & Siemon, Cord (2013). "A Baltic Tiger in the Poorhouse – A Schumpeterian View of the Baltic Crisis", in A. Pfannkuche (Ed.), "Recovery of the Baltic States after the Global Financial Crisis: Necessity and Strategies" (s. 67-74). Bremen: Hochschule Bremen University of applied Sciences.

Purfeld, Catriona & Rosenberg, Christoph B. (2010). "Adjustment under a Currency Peg: Estonia, Latvia and Lithuania during the Global Financial Crisis 2008-09." *IMF Working Paper*, Vol. 10(213), 1-34

Purju, Alari (2004). "Tax reforms in the Baltics states", in M. Dabrowski, B. Slay & J. Neneman (Ed.), *Beyond Transition: Development Perspectives and Dilemmas* (s. 167-173). Aldershot: Ashgate Publishing Limited

Saboniene, Asta (2009). "Lithuanian Export Competitiveness: Comparison with other Baltic

States.” In *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, Vol. 2009(2), 49-57.

Sandelin, Bo (2005). *Vad är BNP?* Första uppl. Stockholm: SNS Förlag

Shiller, Robert J (2012, 19 maj). ”How National Belt-Tightening Goes Awry”. *New York Times*. Hämtad 2014-11-20, http://www.nytimes.com/2012/05/20/business/economy/how-national-belt-tightening-goes-awry-economic-view.html?_r=0

Statistics Estonia (2014a). *FT09: Exports and imports by Country*. Hämtad 2014-11-20 från http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/11Foreign_trade/03Foreign_trade_since_2004/03Foreign_trade_since_2004.asp#

Statistics Estonia (2014b). *Average monthly gross wages (salaries), euros*. Hämtad 2014-12-06 från http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/36Wages_and_salaries_and_labour_costs/09Wages_and_salaries/04Short_term_statistic/04Short_term_statistic.asp

Statistics Estonia (2014c). *FT02: FOREIGN TRADE by Economic unit's site of registration, Commodity*. Hämtad 2014-12-05 från http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/11Foreign_trade/03Foreign_trade_since_2004/03Foreign_trade_since_2004.asp

Statistics Lithuania (2014a). *Foreign Trade: Exports, imports by country*. Hämtad 2014-11-20 från <http://osp.stat.gov.lt/en/temines-lenteles43>

Statistics Lithuania (2014b). *Foreign Trade: Exports and imports by CN section*, Hämtad från http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/1529637/Exports_imports_CN_2007.pdf/a68635e8-976f-42c7-9453-7a01a43b9f65

Weisbrot, Mark & Ray, Rebecca (2011). “*Latvia's Internal Devaluation: A Success Story?*” Washington: Center for Economic and Policy Research. Tillgänglig: <http://www.cepr.net/documents/publications/latvia-2011-12.pdf>

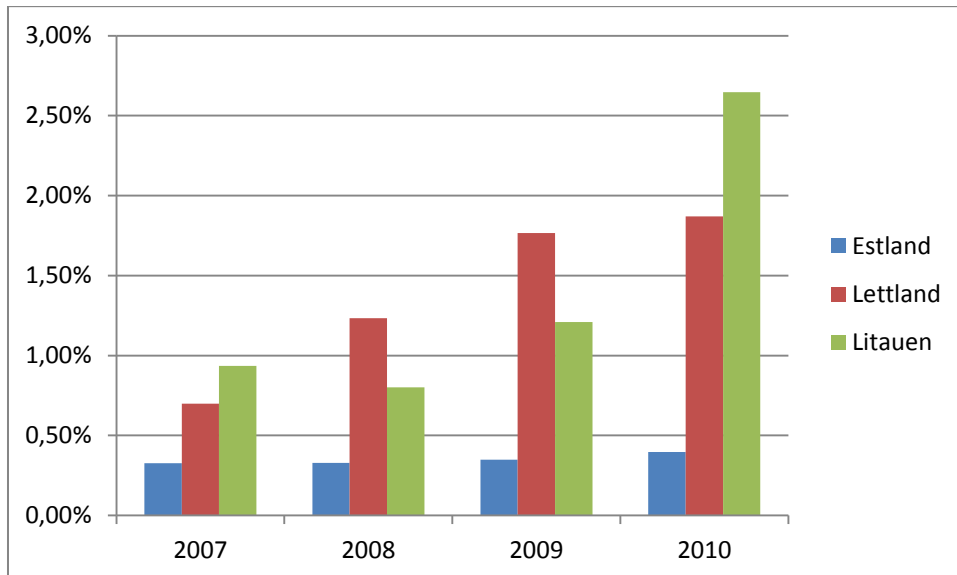
Weisbrot, Mark & Ray, Rebecca (2010). “*Latvia's Recession: The Cost of Adjustment With An `Internal Devaluation`.*” Washington DC: CEPR. Tillgänglig: <http://www.cepr.net/index.php/publications/reports/latvias-recession-cost-of-adjustment-internal-devaluation>

Wolf, Holger (2011). ”Internal devaluation in a monetary union.” *International economics and economic policy*, Vol. 8(1), 3-6

Worldbank (2014). *Export of goods and services (% of GDP)*. Hämtad 2014-11-15 från <http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS/countries/EE?display=default>

Appendix:

Figur 12: Emigration. Procent av total befolkning för det avsedda året

Källa: Eurostat (2014d). Migration